

“Güldünya Tören Olayı”nın Hukuk Sosyolojisi Açısından Değerlendirilmesi

Şengül Yaman EFE* – Mustafa Kemal EFE**

Namus: Bir toplum içinde ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık (TDK 2006).

Namus, kültür içerisinde birçok farklı alanda önem verilen ve vurgulanan bir değer olmakla birlikte, genellikle cinsel ilişkileri düzenleyen kurallarla ilgilidir. Kadın önemli bir yükümlülük taşıyıcı; evlenmeden önce ve sonra, cinsel saflığını ve temizliğini korumalıdır. Erkeğin yükümlülüğü ise, hem kendi ailesindeki kadınların namusunu korumak hem de başkalarının mahremiyetine el atmayarak kendi namusunu korumaktır. Ailenin adını ve namusunu korumak, bu bağlamda şerefini sürdürmek erkeğin görevidir (Tezcan, 1999). Namuslu olmak, şerefli olmanın bir parçasıdır. Şeref, bir kişinin/ailenin toplumsal saygınlığını belirleyen en önemli ölçütlerden biridir. Şeref, genel olarak bireyin ya da ailesinin toplumsal itibarı ya da saygınlığı olarak tanımlanabilir. Namus da onun en önemli parçalarındandır. Şeref, sosyal statüye bağlı olarak değişik anlamlar içerebilir (Tezcan, 1999).

Kanun: Anayasanın öngördüğü yetkili organ tarafından, belirtilen usul ve biçimde kabul edilerek yürürlüğe konan yazılı hukuk kuralı (TDK 2006).

Töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, gelenek ve göreneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü (TDK 2006).

Toplum üyelerinin çoğunluğunun inandığı terbiye standartlarını sağlayan temel ahlak kuralları ve davranış biçimleri (Yıldız 2003).

Bir toplumun ya da toplum kesiminin ortaklaşa benimsediği, kabul ettiği, uymak zorunda olduğu gelenek, görenek gibi toplumsal kurumlardan kaynaklanan davranış kalıplarını içerir. Töreler, alışlagelen, yapılagelen davranış kalıplarından oluşur. Bastırıcı, etkin, zorlayıcı yaptırım güçleri vardır (Yıldız 2003).

Töreler, hayatın içinde, insan ile hayatın gerçekleri ve hayatta oluşan kurallardır. Bunlar sosyo-ekonomik şartlar içinde kendiliklerinden oluşurlar. Uzun zaman yürürlükte kalırlar ve kendiliklerinden değişime uğrarlar. Yaptırımları ayıplama ve dışlamadır (Soyaslan, 1999).

Töre Cinayeti: Töre baskısı yanında, öç alma duygusu, yanlış dinsel inanç ve toplumsal değer yargılarından kaynaklanan bir suç türüdür (Anar, 1991).

Cinsel davranışların hangisinin suç sayılması gerektiğini, o günün değer ölçüleri saptamaktadır. Eski çağlarda cinsel suçlarda yitirilen değer, adam öldürme suçunda olduğu gibi bir daha yerine konulamayacak türden değerler olduğu kabul edilmiş, cinsel suçlar da affedilemeyecek kadar vahim eylemler olarak algılanmıştır.

Eski Türkler’de:

Hunlar: Zina suçunun cezası idam

Göktürkler: Başkasının karısıyla gayri meşru münasbet (zina) suçunun cezası idam

Moğollar: Zina ve livata suçunun cezası idam. Ancak faillere idam cezası verilebilmesi için ya suçüstü yakalanmaları ya da suçlarını itiraf etmeleri gerekir.

Cengiz Han Yasası: Fiili zinada yakalananları görenler öldürebilir (Avcı, 2003).

Eski TCK: Namusu kurtarma saikiyle işlenen suçlar yalnızca adam öldürme veya müessir fiil suçları değildir. Eski TCK madde 447’ye göre ne-sebi yok etmek, değiştirmek, saklamak ve terk suçları failin kendisi, furuundan biri veya evlatlığı olan kızın namusunu kurtarma saiki ile işlenmiş ise hafifletici sebep olarak kabul edilmiştir. Türk toplumunda geçerli olan sosyal değerlere göre evlilik dışı çocuk doğuran, evlilik dışı ilişkide bulunan kadın aşağılanmaktadır. Şerefini (namusunu) kurtarma saiki, aynı zamanda ruhi ve aklı bunalımı beraberinde getiren bir baskı oluşturmaktadır. Fiilin işlenmesi sebebiyle aile şerefi bakımından ağır saldırıya uğramış bulunan kişinin üzerinde meydana gelen şiddetli toplumsal baskı sebebiyle kanunlar bu şekilde düzenlenmiştir (Avcı, 2003).

Güntümüz koşulları göz önüne alınarak TCK yeniden düzenlenmiş, eski TCK’da yer alan bu maddeler değiştirilmiş ve **Yeni TCK**’ya “töre cinayetleri” ile ilgili madde konmuştur. Bu maddeye göre: Töre cinayetleri ‘nitelikli adam öldürme’ sayılacak ve cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis olacaktır. ‘Töre saikiyle’ işlenen cinayetler artık nitelikli adam öldürme sayılacak ve ağırlaştırılmış müebbet hapisle cezalandırılacaktır (Ankara TCK Kadın Platformu).

Namus cinayetlerini özendiren, destekleyen ve bu tür cinayetleri işleyenleri koruyan bir sosyo-kültürel çevre vardır. (**Aşiret:** Kendi aralarında ayrı diller ya da ağızlar kullanıyor olsalar da, aralarındaki iletişimi tek bir ortak dille sağlayan aynı ya da benzer kültür özelliklerini gösteren, büyük ölçüde aynı kökten geldiklerine inanan, daha doğru bir deyişle birlikteliklerini kan bağıyla açıklayan iki ya da daha çok kabilenin oluşturduğu birlik (Yıldız, 2003).) Çünkü bu suçu işleyenlere ceza- maatsal değer ve ahlak yargılarına uygun hareket ettikleri göziyle bakılmaktadır. Bu nedenle çevreden onay görmektedirler. Çevre baskısı ve gelenekler, olayların sürmesini teşvik etmektedir. Kentlerde, modern öncesi kültürel öğelerin ve törelerin yer alması çok görülen bir durumdur. Bu da toplumsal yaşamın hareketliliği sonucu ortaya çıkan göçlerle belirgin hale gelmektedir. Böylece büyük kentlerin içinde aile içi namus cinayetleri her zaman görülen bir olaydır. Ama artık toplumumuzun önemli bir kesimi bu cinayetleri onaylamamaktadır. Bu olaylarda dikkati çeken husus, akrabalık ve aile kurumu içinde işlenmiş olmalarıdır (Tezcan, 1999).

(*Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

(**)Hatice Hikmet Oğultürk Kız Meslek ve Anadolu Kız Meslek Lisesi Bölüm Uzmanı.

Töre Cinayeti İşlenen Grupların Yapıları:

Daha ziyade tarıma dayanan ekonomilerde oluşan toplumlarda görülür. Bu toplumlarda aile birdir ve geniştir, aile fertleri aile reisinin hakimiyeti altındadır. Kadınların namusu ailenin şerefidir. Ailede kişiler arasında mesafe yoktur. Kişiler dışarı karşı bir bütündür. Tek başlarına karar veremezler, öz güvenleri zayıftır ve bağımsız düşünemezler. İçlerinden birisine karşı yapılan kötülük hepsine yapılmış olarak algılanır ve birisinin yaptığı töreye aykırı hareket hepsinin adını lekeler. Birisinin yaptığı onurlu hareket, aileye şeref ve itibar kazandırır (Soyaslan, 1999).

Töre Cinayetleri

Sebepler: Töreye aykırı davranış

- Kızın ailenin istemediği birisiyle duygusal ilişkiye girmesi,
- Gayri meşru çocuk doğurması,
- Kadının kocasını terk edip başkasıyla kaçması,
- Kızın bir gence sevdalanması,
- Kızın evlilik öncesi hamile kalması,
- Kızın sevdiği gençle evden kaçması,
- Kızın "kötü yol"a düşmesi.

Öldürenler: Eş, eski eş, baba, kardeş, diğer erkek akrabalar (dayı, amca...)

Kadının öldürülmesine aile meclisi karar verir.

Ülkemizde adam öldürme nedenleri arasında namus ilk sırada yer alıyor.

Suç genellikle 18 yaş altı erkek çocuklar işliyor.

Yöntemler: Boğup nehire atma, traktörle ezme, gırtlaktan kesme, kurşunlama... (Tezcan, 1999; Soyaslan, 1999).

Namuslu olmak sürekli bir nitelik değildir; kaybedilebilir. Kaybedildiğinde, tekrar kazanılması gerekir. Namus lekelenir; temizlenmesi gerekir; kanla temizlenmesi gerekir. Kişi, namusunun lekelenmesi dolayısıyla toplum/topluluk içerisindeki saygınlığı tehdit edildiği anda, "uygun" bir çözüme başvurarak, "namusunu temizlemeli", "kurtarmalı"dır. Burada kişinin sosyal kimliği, statüsü, saygınlığı dikkate alınmalıdır (Öğün, 2006).

Namus/şeref değerleri temelinde üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, aileye ilişkin kültürel ve toplumsal değerlerdir. Bu noktada kuşkusuz, kadının toplum içerisindeki konumunu, ataerkil, geleneksel değerlerin kültürde hala önemini koruyuyor olmasını da vurgulamak gerekmektedir (Öğün, 2006).

Kırsal kökenli, aşiret ve akrabalık ilişkileri güçlü, kente göç etmiş olsalar bile çevreleri fazla değişmemiş, ait oldukları aile ve topluluğun yaşamlarında öncelikli bir yere sahip olduğu gözlenen kişilerde namus, insanların uğruna öldürülebileceği çok büyük bir şey, yaşamın anlamı ve amacı olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, tüm kentlerde, kişiler arasındaki farklı algılamalara karşın, en güçlü eğilimin namusu kadın, kadın bedeni, cinselliği ve kadınların kontrol edilmesi biçiminde ele alış olduğu söylenebilir. Bu çerçevede namus, bir erkeğin karısı, yani helalidir, kız kardeşidir, annesidir, ailedeki diğer kadınlar, hatta yakın çevredeki kadınlardır. Erkek, bunların

hepsine göz kulak olmak durumunda. Böyle bir anlayış, kadınları, sadece kendi babaları, ağabeyleri ve evli oldukları durumda eşlerinin değil, aynı zamanda yakın çevredeki erkeklerin de gözetimi altına sokmaktadır. Erkeklerin sorumluluk alanları genişlerken, kadınlar üzerindeki baskı da artmış olmaktadır. Hele, aşiret ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu koşullarda ya da toplumsal baskının daha fazla hissedildiği daha dar ve yüzyüze ilişkiler içinde yaşanan çevrelerde bu baskı daha da yoğunlaşmaktadır (Tezcan, 1999; Soyaslan, 1999).

Erkeklerin, özellikle de genç erkeklerin kendilerini belli ölçüde baskı altında hissetmelerine yol açan bu anlayışın, kadınların davranışlarının toplumsal kontrolünü meşru kılan büyük bir gözetim yolu açtığı söyleyebiliriz. Namusa aykırı hareket ettiği düşünülen kadınlara (ve erkeklerle) verilecek cezalara da meşru bir zemin böylece yaratılmaktadır (Öğün, 2006).

Kadınlar; ailenin, toplumsal normların ve geleneklerin korunması adına erkeklerin kontrolü altında tutulurlar. Namus için; kadın okula gönderilmez, erken yaşta evlendirilir, berdel yapılır ve kuma gönderilir... Namusun kadınların bedeni üzerinden kurulması ve kadın cinselliğinin erkekler tarafından kontrolü, özellikle kadının zina yaptığının bilindiği durumlarda, insanların kafasında namus cinayetlerini bir anlamda meşrulaştırmaktadır (Kardam 2005).

"Namusunu temizlemek" isteyen aileler kendisini öldürmesini sağlayamadıkları kadınlara cezasını vermek için yasal düzenlemelerin yarattığı boşluklardan yararlanmaktadır. İstan-

bul Valiliği İnsan Hakları Masası Sorumlusu Avukat Vildan Yirmibeşoğlu, 1995-2002 yıllarına ait 300 dava dosyasını inceleyerek yaptığı araştırma sonucunda töre cinayetlerinde cinayeti işleyenlerin daha çok 11 ile 17 yaş arasındaki erkek çocuklar olduğunu ortaya koymuştur. Mahkeme kararlarında namus cinayetini işleyen çocuksa büyük indirimlerin uygulanması, hiç ceza almadan 50 milyon para ödeyerek çıkması gibi örneklerin varlığı göze çarpıyor. Bu yüzden de ailelerin, en küçük erkek çocuğu bu işle görevlendiklerini görüyoruz (Uçan Süpürge 2006).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Tarafından Yapılan Çalışma

En çok Şanlıurfa'da ve Arap aşiretlerinde görülmektedir. Töre cinayeti kurbanları ortalama 12-20 yaş arası aile baskısıyla veya akrabadan kişilerle evlendirilmiş genç kız ve kadınlardır. Genellikle sebep ailenin karşı çıktığı bir kişiyle ilişkinin olmasıdır (KSGM 2006).

Töre ve Namus Cinayetlerinin Nedenleri

1. Kolektif Bilinç ya da Mekanik Dayanışma

İnsanoğlunun yerleşik düzene geçtiği ve toplu halde yaşamaya başladığı Neolitik Çağ'ın başından itibaren üyelerden birine yapılan haksızlık, grubun tümüne yapılmış gibi benimsenip algılanmıştır. Herhangi bir başka grubun üyelerinden gelen ve haksız olduğu düşünülen bir eyleme karşı ortak tepki verme "mekanik dayanışma" denilen bir dayanışma türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özkaya, 2003).

2. Kadınların Cinsel Tatmin Aracı Olarak Sınırlı Varlık Oluşu

Geleneksel ilişki biçimlerinde, toplumun ve aile gruplarının kadınlara öteden beri yüklediği rol ve fonksiyonlarda ve onlardan beklenen tutum ve davranış modellerinde radikal değişmeler ve farklılaşmalar ortaya çıkmadığından, töre ve namus cinayetleri, kantitatif olarak görece azalmış ancak kadınlar "sınırlı varlık" olma konumundan çıkamamıştır. Bu durum, töre ve namus cinayetlerinin, olması gereken ya da düşünülen derecede sınırlandırılmasını engellemektedir (Özkaya, 2003).

3. Toplumun Kadınlardan Rol Beklentisi ve Kadının Aile İçindeki Statüsü

Cumhuriyet dönemi başından itibaren ciddi mesafe alınmış olmasına rağmen, kadınlar, günümüzde hala kişiliğinin gelişimi ve özgürleşmesi engellenen; toplumsal ve ekonomik baskı altında tutulan genç, orta yaşlı ve yaşlı kadın üyelerden oluşmaktadır.

Konumu dolayısıyla sahiplenilen kadınlar, çoğu kez kendi geleceği hakkında alınacak kararlarda söz sahibi olamamakta ve maruz kaldığı haksızlığın giderilmesi hususunda görüş beyan edememektedir (Özkaya, 2003).

4. İtaat ve Yoksulluk Kültürü

Kadınlar erkeğe bağımlı ve muhtaç konumdadır. Bağımsız iş yapma arzusu engellenmiş, zaman zaman töre ve namus adına susturulmuş ve bastırılmıştır (Özkaya, 2003).

5. Namus ve Şerefün Üstün Toplumsal Bir Değer Olarak Algılanması

Namusa leke sürecek her olay, aile içerisindeki bir üyeden gelmiş olsa bi-

le, evin erkeğini, özellikle koruma görevini üstlenmiş yaşlı üyelerini her türlü suçu gözünü kırpmadan işlemeye yöneltebilir (Özkaya, 2003).

6. Eğitim Yetersizliği

Töre ve namus cinayetlerine kanışan büyük çoğunluğun ya herhangi bir örgün eğitimden geçmemiş olması veya alt düzeyde formal eğitim almış olması da bunu kanıtlayacak niteliktedir (Özkaya, 2003).

7. Ruhsal/Psişik Durum (Özkaya, 2003)

Kuzenin kocasından hamile kalan Güldünya Tören, kardeşleri tarafından sokak ortasında vuruldu, ancak şans eseri ölmedi... Durumu öğrenen kardeşlerden biri, genç kadının kaldırıldığı hastaneye ziyaretçi gibi girip kafasına nişan aldı.

Güldünya Tören 22 yaşındaydı. İstanbul'un göbeğinde öz kardeşleri tarafından 14 saat arayla iki kez kurşunlandı. Çünkü töre böyle emrediyordu. Aile meclisi, yasak aşk yaşayan Güldünya'nın ölümüne karar vermişti. Tetikçiler önce sokak ortasında denedi, olmadı. Yaralı Güldünya hastaneye kaldırıldı. Yatırıldığı acil servisin girişinde polis bekliyordu. Ama tetikçi kararlıydı. Elini, kolunu sallayarak yanına girdi ve Güldünya'nın kafasına tek kurşun sıktı. Şimdi suçlu kim? Aile meclisi mi, infazla görevlendirilen kardeşler mi, önlem almayan hastane mi, sığındığında ailesine teslim eden ve dün de yanında olmayan polis mi? Yoksa töre cinayetlerine indirim öngören mevcut yasa mı? (Milliyet 2006).

Bitlis Mutki'ye bağlı Erler Köyü'nde yaşayan Güldünya Tören, amcasının kızının eşi Servet Taş'la birlikte oldu ve hamile kaldı. Karnı büyü-

yünce hamile olduğu ortaya çıkan Tören, bebeğin babasının Taş olduğunu söyledi. Taş köyden kaçarken, Tören de doğum yapana kadar amcası Mehmet Tören'in İstanbul'daki evine gönderildi (Milliyet 2006).

Hamileyken polise sığındı

Bebeğini doğurduktan sonra öldürüleceğini anlayan Tören, hamileyken polise sığındı. Baba Şerif Tören, polise kızının köylerinde bir süre imamlık yapan Alaattin Ceylan'a (66) verilmesini istedi. Ve polis, Tören'i, Ceylan'a teslim etti. 2 ay önce doğuran Tören'in babası, torununun evlatlık verilmesini ve kızını gelip alacağını söyledi. Bu sırada aile meclisi de, Tören'in ölümüne karar verdi. Ferit Tören (17) ve ağabeyi İrfan Tören (24) kararı infaz edecek kişiler olarak belirlendi. İrfan Tören, Ceylan'ı arayarak, kardeşini Bursa'daki yakınlarının yanına yerleştireceklerini ve evlendireceklerini söyledi. İstanbul'a gelen İrfan Tören, önceki gün 13.30'da Ceylan'ın evine gitti. Ceylan'ın "Eşyalara hazırlıyoruz, biraz bekle" demesi üzerine Tören, "Eşyaya gerek yok" dedi. Şüphelenen Ceylan, "Esenler Otogarından sizi uğurlayacağım" dedi. Ağabey ve kız kardeş, evden çıkarak yürürken, pusuda bekleyen Ferit ablasını vurdu. Yaralanan Tören, hastaneye kaldırırken, iki kardeş kaçtı. (Milliyet 2006).

'Refakatçisiyim' dedi

Hayati tehlikesi bulunmayan Tören, ilk tedavisinin ardından Bakırköy Eğitim Hastanesi'ne sevk edildi. Güldünya'yı öldüremediklerini öğrenen iki kardeş, dün 03.45'te hastaneye gitti. Kardeşlerden biri güvenlik görevlisine "Güldünya'nın refakatçisiyim" diyerek içeri girdi. Ablasının kafasına tek kur-

şun sıkan Tören, diğer kardeşiyle kaçarken, Güldünya'nın beyin ölümü gerçekleşti. Polis soruşturma başlattı (Milliyet 2006).

2.5 yıl yatıp çıkıyor

Yargı, töre cinayetine hâlâ "haksız tahrik indirimi" uyguladığından, cinayeti işleyenler çok az cezalarla kurtulabiliyor. Yürürlükteki TCK'nın "Haksız Tahrik" başlıklı 51. maddesine göre, cinayeti ağır tahrik altında işleyenler idama mahkûm edilmişse ceza 24 yıla kadar indiriliyor. İnfaz Kanunu'na göre, 16 yıla mahkûm edilen bir kişi 6.5 yıl cezaevinde kalıp özgürlüğüne kavuşabiliyor. Yargıç cinayetin planlı olmadığına karar verir ve sanığa cinayet nedeniyle 24 yıl verirse, 51. maddeye göre cinayette tahrik varsa 2/3 oranında ceza indirimi yapıyor. Böylece cezası 8 yıla kadar inebilen sanık, İnfaz Kanunu'na göre 2.5 yıl cezaevinde kalıyor. Yargıçlar genellikle töre cinayetlerinin tahrik altında işlendiğini düşündüklerinden, 51. maddeyi her olayda uyguluyor. TBMM Adalet Alt Komisyonu'nda görüşülen TCK tasarısında da başlangıçta bu hüküm değişmedi. Ancak kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının tepkisi üzerine komisyon töre cinayetlerinde tahrik indirimi uygulanamayacağını karara bağladı. Tasarı böyle yasalaştı ve töre cinayetlerini işleyenler "adam öldürme" hükümlerine göre ceza alacak (Milliyet 2006).

Evlilik dışı çocuk sahibi olduğu gerekçesiyle, Güldünya Tören'i öldürdükleri için tutuklu olarak yargılanan iki kardeşinden biri müebbet, diğeri de 11 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırıldı.

“Güldünya Tören Olayı”nın Hukuk Sosyolojisi Açısından Değerlendirilmesi

Bakırköy 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davamın dünkü duruşmasında karar açıklandı. Mahkeme heyeti, sanıklardan İrfan Tören'i müebbet hapis cezasına çarptırdı. Olay tarihinde 18 yaşından küçük olan F.T. ise 11 yıl 8 ay hapisle cezalandırıldı. Duruşmaya, tutuklu sanıklar İrfan Tören ile F.T. getirilirken, hakkında yakalama emri bulunan Mehmet Tören henüz bulunamadığı için getirilemedi. Sanık İrfan Tören, “Olayla alâkam yoktur.” derken, sanık F.T., suçu üzerine aldı. Daha sonra son sözleri sorulan sanıklardan İrfan Tören, “Bir kardeşim ölmüştür, ikimiz de cezaevindeyiz. Ailem dışarıda mağdur. Tahliyemi istiyorum.” dedi. Sanık iki kardeşi önce ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptıran mahkeme, İrfan Tören'in cezasını duruşmalardaki iyi halini göz önüne alarak müebbet hapse çevirdi. Mahkeme, F.T.'nin cezasını da olay tarihinde 18 yaşından küçük olması nedeniyle önce 14 yıla, ardından da mahkemede iyi hali sebebiyle 11 yıl 8 aya indirdi (Zaman 2006).

ANALİZ

Töre modern hukuktan farklı olarak cemaat yapısı içerisinde vücut bulur ve varlığını sürdürür. Hukuk ise töreden farklı olarak cemiyet içerisinde var olur ve cemiyetin üyelerince kabul görür. Cemaat; müşterek hayatın ana şartlarını paylaşacak şekilde aynı mekânda bir arada yaşayan kuvvetli bir dayanışma ve bütünleşme içinde olan yoğun birlik şuuruna sahip insan topluluğudur. Cemiyet ise; sürekli, dinamik, mesleki bakımdan yeterli derecede farklılaşmış, fert ve sosyal gruplardan, sosyal teşkilat ve ilişkiler ağından oluşan bir yapıdır (Erkal, 1998).

Cemaat hayatı daha ziyade kırsal kesimde görülmekte, kentlerde ise cemiyet hayatı hüküm sürmektedir. Tanımından da anlaşılacağı gibi birey tüm hayatını cemaat içerisinde geçirmekte, ben duygusundan ziyade biz duygusuna sahip olmaktadır. Cemaat hayatında insan ilişkileri yüz yüze ve birincil ilişkiler olarak şekillenmekte, yazılı hukuktan ziyade töreler takip edilmektedir.

Cemiyet hayatı cemaatten farklı olarak kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan ve kent kültürü içerisinde varlığını devam ettiren bir hayat tarzıdır. Cemaat yapısının tam tersine bireylerin ben duygusunu taşıdıkları, bireyler arası ilişkilerin yazılı hukukla düzenlendiği, ikincil insan ilişkilerinin hüküm sürdüğü, mekanik değil organik dayanışmanın var olduğu bir yapıya sahiptir.

Şüphesiz cemiyet ve cemaat içerisinde yaşayan insanların arasındaki farklılıklar bunlarla sınırlı değildir. Cemiyette yaşayan bireyle cemaatte yaşayan bireylerin hayata bakış açıları, geçim kaynakları, değer yargıları, eğitim durumları da farklılık göstermektedir. İşte bu noktada töre cinayetlerini ele aldığımızda kırsal kesimde daha çok görülüyor olmaları anlam kazanmaktadır.

Töreler binlerce yıldır varlığı sürdüren sözlü hukuk kurallarıdır. Bu açıdan töreleri arkaik bir kültürel tortu ya da kültürel bir gen olarak değerlendirebiliriz. Töreler yazılı hukuktan farklı olarak evrensel olmaktan ziyade kültürden kaynaklandıkları için toplumdaki topluma hatta aynı toplum içerisinde yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedirler. Fakat her ne kadar yazılı hukukla farklılıklar gösterebilirler de

töreler de yazılı hukuk kuralları gibi toplumsal düzeni korumayı amaçlar.

Töreler cemaat içerisinde bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenler. Cemaat içerisinde neyin yapılması ya da neyin yapılmaması gerektiği belirtmek suretiyle davranış kalıpları oluşturur. Bunun da ötesinde töreler, töreye uyanları mükâfatlandırır, uymayanları da cezalandırır. Hukuk gibi töreler de ceza tehdidiyle toplumsal düzeni bozacak davranışları engellemeyi amaçlar. Bu noktada töreyle hukuk arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Yazılı hukuk kanıta dayalı ve tarafsız karar verir. Suçluya kendini savunma hakkı tanır. Hukukun amacı bireyin davranışını ceza yoluyla ıslah etmektir. Hukuk topluma karşı bireyin haklarını korur. Töre ise cemaat hayatına uygun olarak bireyin haklarından ziyade toplumu korumayı amaçladığından bireyin haklarından ziyade toplumsal faydayı dikkate alır. Zaten birey cemaat hayatı içerisinde erimiştir. Bireyden ziyade aslo-lan toplumun işleyişinin aksamamasıdır. Bu yüzden töreleri çiğneyenlere, toplumun diğer fertlerine ibret olması için cezalar verilir. Bu uygulamayla töreler cemaatin üyelerine aynı suçu işlediklerinde başlarına geleceği bilmeleri sağlamak ve onları töreleri çiğnemekten alıkoymak amacıyla ceza verir. Bu sebepten ötürü de modern hukuktan farklı olarak bireyin hakları dikkate alınmaz.

Töreler bu durumu her ne kadar şeriatın kestiği parmak acımayz diye formüle etse de, Tiberius'un belirttiği gibi topluma ibret olsun diye verilen her cezada toplum lehine fakat ferdin aleyhine bir adaletsizlik söz konusudur.

Cemaat yapısının görüldüğü kırsal kesimde temel geçim kaynağı tarımsal ürettir. Tarım toplumlarında işgücü kol kuvvetine dayanmakta bu durum erkeğin ön plana çıktığı ataerkil aile yapısına zemin hazırlamaktadır (Yıldız, 2003). Erkeğin önemli olduğu bu toplumsal yapıda kadın ikinci plana itilmektedir. Ancak her ne kadar değer verilmediği için okumasına gerek görülürse, sofradaki yeri öküzden sonra da gelse kadın, namus açısından değer atfetmekte kadının namusu erkek için önemli olmaktadır. Namusu korumak ailede erkeklerin görevleri arasında yer almaktadır. Evin hanımı ya da kızının namusuna gelecek bir lekeyi temizlemek de yine erkeğe düşmektedir.

Bu kolektif toplumsal yapı içerisinde bireyselliğe yer yoktur. Kadın ailenin izin verdiği erkekle evlenebilir. Kötü yola giremez, flört edemez, zina yapamaz, evlilik dışı ilişkiler kuramaz. Düşman ailenin erkeği ile evlenemez, bir başkasıyla kaçamaz. Kısaca kadının tüm hayatı ailenin kontrolü altındadır. Ashında bu kurallar da daha önceden kurulmuş olan toplumsal yapının devamını sağlamayı hedeflemektedir. Genellikle kızlar ailenin servetinin bölünmemesi için yakın akraba çocuklarıyla evlendirilmektedir. Bu yöntemle aile ekonomik gücünü korumakta, bunun bedelini mutsuz bir hayat yaşamak zorunda kalan kadın ödemektedir. Aynı şekilde uzun yıllar süren aşiret kavgaları bittiğinde aşiretler arası barışı pekiştirmek için de karşılıklı kız alıp vermek suretiyle bir bağ kurulmaya çalışılmakta, bu süreçte kadının fikri dahi sorulmamaktadır (Cengiz, 2003). Cemaat kendi düzenini korumak için kadınları feda etmektedir.

Kadın bireyselliğinin farkında olduğunda ya da bireyselliğini kazanmak istediğinde yani ailenin kararının aksine davrandığında töreyi çiğnemiş olacaktır. Kadının bireyselliğini fark etmesi ve ailenin kararlarına karşı çıkması tehlikesi karşısında töre bunu en baştan önlemenin yolunu da bulmuştur. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi bu yüzdendir. Kadın okuyup kültürlenirse, 'gözü açılırsa' bireyselliğini fark edecek, bu durum da onun törelere karşı gelmesine, nihayetinde de aileden birinin mezara birinin hapse gitmesine yol açacaktır. Bu yüzden böyle bir tehlike oluşmadan ailenin reisi tedbirini alır, okul çağına gelen kızını okula kaydettirmez.

Keza evlenen kadının gelin gittiği evde de mutlu ve geçimli, eşine sadık olması da ailenin şerefiyle ilgilidir. Törelere toplumun temelini teşkil eden aileyi korumak için de töreye başvurur. Kadın erkek evine gelinlikle girer kefenle çıkar. Çünkü kadın eşine sadık olmak zorundadır. Eşine sadık olmayan kadının cezasını da ailesi verir.

Güldünya Tören'in hikayesi de aslında kendisiyle aynı kaderi paylaşan kadınlardan farklı değildir. Güldünya yasak aşk yaşadı ve yasak aşkın cezası törelere hukukunda ölümdü. Töre cezaıyla birlikte cellâdi da belirlemişti. Cellât erkek kardeşi olarak belirlenmişti. Çünkü törelere bunu emrediyordu. Ailenin namusunu korumak ve temizlemek onların göreviydi. Ailesinin kurduğu mahkemede yargılandı. Hamile olduğu için çocuğunu dünyaya getirene kadar yaşamasına izin verildi. Nihayetinde sokak ortasında kurşunlandı. Ölmediği öğrenilince katilleri onu polis tarafından korunan hastane-deki odasında öldürdü.

Cemaat, varlığını korumak için oluşturduğu törelere vasıtasıyla varlığını sürdürmeye çalışır. Bu sistemin aksamadan işlemesi törelere uyulması ile sağlanır. Bireyler törelere hiçe sayıldığı cemaatin çıkarı ve varlığı tehlikeye girer. İşte bu noktada töre devreye girerek yapıyı korur. Toplumsal yapıdaki değişme cemaat üyeleri üzerinde korku yaratır. Değişim bilinmeyene doğru yapılan bir yolculuk olduğu için cemaat var olan yapısını korumaya çalışır. Ve her tür değişime karşı çıkar, direnç gösterir. Değişime taraftar olanı dışlar, törelere karşı geldiği için cezalandırır.

Günümüz dünyası McLuhan'ın ifadesiyle küresel bir köye dönmüştür. Artık ülkemizde elektriği olmayan köy kalmamış, modern teknoloji kırsal kesime kadar ulaşmıştır. Radyo sinyalleri kırsal bölgeye cemaat hayatından farklı bir dünyanın, bireyin toplum içerisinde erimediği, bireyselliğinin farkında olduğu ve bunu savunduğu bir dünyanın, cemiyet hayatının mesajlarını taşımaktadır. Bu yayımlar yeni yetişen kuşakların bilinçlenmesi ve töreye karşı çıkmasına zemin oluşturmaktadır. Kızları törelere çiğnemesin diye okula göndermeyen babalar televizyon aracılığıyla iletilen mesajları engellemeyi başaramamışlardır.

Televizyon vasıtasıyla tanışılan bu yeni kültür unsurlarını benimseyen ve bilinçlenen kuşakların bu karşı çıkışlarına törelere şiddetle karşı koymaktadır. Bu isyanı bastırmak için her geçen yıl işlenen töre cinayetlerinin sayısında artış gözlenmektedir. Özellikle Batman'da son yıllarda artan genç kız intiharlarının arkasında yatan sebep budur. Her ne kadar bu olaylar adli kayıtlara intihar olarak geçse de bili-

nen bir gerçek vardır ki, o da töre cinayetlerini önlemek için alınan hukuki tedbirlere karşı töreyi uygulayanlar da farklı stratejiler geliştirmektedir. Bunun en çok bilinen örnekleri işlenen töre cinayetine kaza ya da intihar süsü vermektir. Traktör kazası, nehire düşerek boğulma en çok rastlanan kaza türleridir. Bunun yanı sıra kendini asma, nehire atma ya da tarımsal ilaçla intihar sıkça rastlanan intihar türleridir (Yıldız, 2003).

Törelere hukukunun uygulayıcıları devletin kendi işlerine karışmaması gerektiğine inanmakta, töre cinayeti işleyenler daha az ceza alabilmek ya da hiç ceza almamak için farklı yöntemler uygulamaktadırlar. Bu durum adeta törelere modern hukuka bir meydan okuyuşudur. Bu yüzden töre cinayetlerini işleyenler 18 yaş altı çocuklardır. Çünkü bilindiği gibi böyle bir suçu bir çocuk işlediğinde alacağı ceza çok az olacaktır ve birkaç sene yatıp çıkacaktır. Failler bunu bildikleri için kolaylıkla tetik çekebilmektedirler. Hatta failin 11 yaş ve altı olması durumunda hiç ceza almaması da mümkündür. Ayrıca toplum cinayetin bir suç olduğunu kabul etmesine ve katilleri damgalayarak toplum dışına itmesine karşın namus cinayeti sanıklarına diğer katillerden farklı bir statü vermektedir. Toplum, namusunu temizleyeni tekrar bağrına basmaktadır. Çünkü aslında namusunu temizlemesi için katilleri kışkırtan da yine odur.

Cemaat, namusu kirlenen aileden namusunu temizlemesini bekler. Çünkü ailenin namusunu temizlemesi diğer ailelerin çocuklarına da kötü örnek teşkil edecek ancak verilen cezanın uygulanması diğerlerine de ibret olacak dü-şüncesiyle hareket eder.

Töre cinayetleri uzun yıllardır süregelmemekte, bunun engellenmesi için yasal tedbirler alınmakta, sinema eserleri, dizi filmler, belgesel, panel v.b. ile halk bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır. Ancak törelere bunlara karşı da varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Çünkü ceza kanununda bu suçların cezalarının artırılması durumunda töre uygulayıcıları bu töreyi kaza süsü vererek uygulamakta ya da kişiye psikolojik baskı uygulayarak onu intihara zorlamaktadır. Aile kararıyla işlenen bir suç olması ve toplumun sessiz onayı hukuk çerçevesinde töre cinayetleriyle mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Bu tarz olaylar nadiren adli deliller vasıtasıyla gün ışığına çıkarılmakta ya da Güldünya Tören olayında olduğu gibi açıktan işlenmediği sürece tespit edilememektedir.

Güldünya Tören cinayetinde failler adalete teslim edilmişlerdir. Çünkü failler törelere uğruna adeta modern hukuka kafa tutarcesine bu cinayeti sokak ortasında işlemiş, amaçlarına ulaşamayınca polis tarafından korunan bir hastane odasına korkusuzca girerek emellerine ulaşmışlardır. Burada dikkatleri çeken önemli bir hususa değinmeden geçemeyeceğiz. Güldünya Tören çocuğunu doğurduktan sonra öldürüleceğini bildiği halde yanında kaldığı amcasının evinden ayrılamamış adeta orada ölümü beklemiştir. Çünkü yeterli eğitimi almamış, belki de yaşadığı köyün bağlı olduğu kasabayı bile görmemiş bir kadının kucağında küçük bir çocukla kaçmayı akıl etse de kaçamayacağı gerçeği ortadadır. Bu durum kadınların güçlendirilmesinin önemini bir kez daha ortaya sermektedir.

Son Söz:

Ülkemizin geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü bazı bölgelerinde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da namus kavramı çoğu zaman kadın bedenini ile sınırlanmaktadır, bu kavrayış şiddetin doğrudan yaşam hakkına yönelen en ağır türü olan töre cinayetlerine mazeret oluşturmaktadır. Bu fiil için eski TCK'da özel bir indirim öngörülmesi, ayrıca reşit olmayan çocukların azmettirilerek yaş nedeniyle genel ceza indiriminden faydalanılması, mağduru genellikle kadın olan bu cinayetleri adeta teşvik eder hale getirip hukuk sisteminde ve toplum vicdanında derin yaralar açmaktadır. Tarihsel ve sosyal temelleri olan bu yayayı salt hukuki düzenleme ve yaptırım ile tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Ancak kadın, erkek, çocuk toplumun tüm fertlerinin sosyal kalkınma imkanlarından yararlanmaları halinde tüm alanlarda çalışmalar eş zamanlı olarak yürütülmelidir.

Töre cinayetleri geleneksel toplum yapımızın ürettiği bir olgudur. Özellikle namus kavramının algılanışındaki çarpıklık bu cinayetlerin en başta gelen sebeplerinden biridir. Gelenek çoğu durumda toplumsal yapının ayrılmaz bir parçasıdır ve olumlu işlevler üstlenir. Bazı durumlarda ise gelenek toplumsal gelişimin önünde engel olarak durabilmekte ve modern değerlerle çatışmaktadır. Bu sosyolojik olgu öncelikle iyi irdelenmelidir. Yapılması gereken geleneksel yapının olumlu yönlerinin korunması, olumsuz yönlerinin ise evrensel değerler ölçü alınarak değiştirilmesidir.

Töre cinayetlerinin önüne geçebilmenin en iyi yolu da eğitimidir. Konu

eğitim kurumlarında, medyada her vesileyle işlenmeli ve bilinçlenme sağlanmalıdır.

Töre cinayetlerinin önüne geçilmesi için bir diğer boyutu hukuksal alan oluşturmaktadır. Polis, savcı ve yargıların konunun hassasiyetine gösterdikleri önem bu cinayetlerin önüne geçilmesinde vazgeçilmez unsurlardır. Töre cinayetlerinde suçun tespiti, suçlunun cezalandırılması ve verilecek cezanın ölçüsünün iyi saptanması gerekmektedir.

Töre cinayetlerinde cinayet genellikle çocuklara işletilmektedir. Ailenin, çevrenin psikolojik ve toplumsal baskısıyla çocuklar ne yaptıklarının farkında olmayarak bu cinayetleri işlemektedir.

Töre cinayetlerinin mağdurları büyük çoğunlukla kadınlar olmaktadır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlar, kapalı bir toplumsal yapının bütün baskısını üzerlerinde taşımaktadırlar. Bu yüzden kadınların statülerinin yükseltilmesi ve her alanda eşit haklara sahip olmaları sağlanmalıdır.

Önlenmesi İçin;

Hukuk sisteminin gizli ya da açık biçimde yeniden ürettiği, geleneklerden kaynaklanan "genel" ahlâk anlayışı, kadının sosyal yaşamının "ahlâk" sisteminin cinsel hayatta yasakladığı davranışlar içinde bulunmasına olasılık hazırlayacağı sanılan potansiyel her türlü ilişkiyi dışlayacak biçimde sınırlandırılması anlamına gelecek tarzda kategorik bir baskı uygulamaktadır. Sınırlamanın sorumluluğu ve denetimi erkeğin sırtındadır ve özü itibarıyla kadının cinselliğini hedef almaktadır. Erkeğin ahlâkı ve şerefi kadının namusuna endekslidir. Kadının namusu ise temel

de bekaret ve sadakat kurallarına riayete bağlıdır.

Sonuç olarak töre cinayetlerinin engellenmesinin sadece polisiye ve adli tedbirlerle mümkün olmadığı ortadadır. Toplumsal olaylar çok nedenlidir. Bu sorunun çözümü için toplumun tüm kesimlerinin ve kurumlarının aynı istikamette hareket etmesi gerekecektir.

Öneriler:

1. Ekonomik Yapı ve Gelişme
2. Kadının güçlendirilmesi
3. Cemaat hayatından cemiyet hayatına geçilmesi
4. Toplumun bu konuya bakışının değişmesi
5. Eğitim-öğretim
6. Yasal değişikliklerin duyurulması
7. Toplumsal cinsiyet- kadın hakları- kadının statüsü
8. Kuruluşların gelişimi
9. Medya
10. Herkesin eşit eğitim, istihdam, adalet, güvenlik ve sağlık gibi hizmetlerden etkin biçimde yararlanabilmesi (Tezcan, 1999; Soyaslan, 1999)

KAYNAKLAR:

- Anar S. Türkiye'de Kan Davası. Türk Aile Ansiklopedisi. Cilt 2. Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991
- Ankara TCK Kadın Platformu. Türk Ceza Kanunu Kadınlara Neler Getiriyor? Kalan Yayınları, Ankara, 2005
- Avcı M. Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı. Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla

Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı. AKADER, Diyarbakır, 2003

- Cengiz R. Kan Davasının Toplumsal Değer ve Normlar Açısından Sosyolojik Görünümü; Tokat/Erbaa örneği, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı. AKADER, Diyarbakır, 2003
- Erkal Mustafa E. Sosyoloji; Der Yayınları, İstanbul 1998
- Kardam F. Türkiye'deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri: Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu. Koza Yayın, Ankara, 2005
- Ögün A. Kadının Suç İşlemesinde ve Suç Kurbanı Olmasında Geleneklerin Etkisi: Namus Cinayetleri. www.akmb.gov.tr/turkcc/books/v.t.kongresi er. tar: 18/07/2006
- Özkaya V. Töre ve Namus Cinayetleri ve Toplumsal Algı: Bölgesel Örnekler. Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı. AKADER, Diyarbakır, 2003
- Soyaslan D. Töre Cinayetlerinin Önlenmesi. Töre Cinayetleri Panel Bidirileri, T.C. Başbakanlık KSSGM, Beyda Basımevi, Ankara 1999
- Tezcan M. Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri. Töre Cinayetleri Panel Bidirileri, T.C. Başbakanlık KSSGM, Beyda Basımevi, Ankara 1999
- www.kssgm.gov.tr er.tar: 14/07/2006
- www.milliyet.com.tr er.tar: 18/07/2006
- www.tdk.gov.tr er.tar: 10/06/2006
- www.ucansupurge.org er.tar: 21/08/2006
- www.zaman.com.tr er. tar: 18/07/2006
- Yıldız M.C. İntihar Bir Töre Cinayeti mi? Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı. AKADER, Diyarbakır, 2003